

Osnutak i djelovanje Galerije slika grada Karlovca i djelovanje Galerijskog odjela Gradskog muzeja Karlovac

Škrtić, Antonija

Source / Izvornik: **Institucije povijesti umjetnosti : zbornik 4. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2019, 65 - 71**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

<https://doi.org/10.31664/z4khpu.08>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:254:779478>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Osnutak i djelovanje Galerije slika grada Karlovca i djelovanje Galerijskog odjela Gradskog muzeja Karlovac

Antonija Škrtić

Gradski muzej Karlovac
antonija.druzak@gmk.hr

 <https://orcid.org/0000-0001-7235-2610>

Uvod

Galerija slika grada Karlovca osnovana je 12. srpnja 1945. godine kao prva galerijska ustanova u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata.¹ Od 1952. do 1954. godine provedeno je spajanje Galerije slika i Gradskog muzeja, stručno zasnovana 1952. godine zaslugom prve direktorice i kustosice Ivane Vrbanić.

Osnutak Galerije slika grada Karlovca²

Sa završetkom Drugog svjetskog rata i na karlovačkom području dogodile su se brojne društvene i gospodarske promjene, koje su izmijenile fizionomiju grada. Galerija slika grada Karlovca osnovana je u srpnju 1945. godine zalaganjem Adele Pintar³ i Nikole Dragarića.⁴ Izvorna građa o tom događaju potvrđuje već poznate činjenice, ali otkriva i prešućivane pojedinosti.⁵ Najraniji izravni spomen Galerije izvještaj je Gradskoj skupštini za vrijeme od 6. svibnja do 11. srpnja 1945. godine, u kojem piše da se pristupilo „prikupljanju slika na dobrovoljnoj bazi od građanstva” te da je „ista galerija slika smještena u kući A. Dobryja”.⁶ Neizravni spomen Galerije datiran je mjesec i pol kasnije, točnije 30. kolovoza 1945. godine, kada Nikola Dragarić u molbi za namještenje u gradskoj službi ističe da obavlja dužnost čuvara Gradske galerije slika.⁷ Arhivske podatke potvrdila je i Adela Pintar u razgovoru vođenu 2000. godine, kada je izjavila da je u rodni Karlovac stigla s Jugoslavenskom armijom 10. svibnja 1945. godine. I sama iz dobrostojeće obitelji, bila je upoznata s imovinskim stanjem karlovačkih obitelji te svjesna opasnosti od raznošenja njihove imovine, u prvom redu knjiga i umjetnina. Stoga je 11. ili 12. svibnja 1945. godine od Gradskog narodnog odbora, zajedno s Nikolom Dragarićem, zatražila i dobila dozvolu za ulazak u stanove „odbjeglih ustaša” za koje je pretpostavila da bi mogli posjedovati umjetnine, tj. slike, te su se Nikola Dragarić i ona, uz pravnu pomoć „advokata” Srećka Čopa, ubrzo našli na terenu.⁸ Ta se izjava doduše razlikuje od

- 1 Tijekom poraća osnovane su galerije u Dubrovniku, Zadru i Rijeci.
- 2 Osnivač Galerije slika grada Karlovca je do 1947. godine Okružni narodni odbor Karlovca, potom ju preuzima Gradski narodni odbor. U spisima se koristi naziv Galerija slika Okružnog narodnog odbora, odnosno Galerija slika Gradskog narodnog odbora. Službeni naziv je Galerija slika grada Karlovca. Gradski muzej Karlovac (dalje: GMK), Spisi Galerije slika Gradskog narodnog odbora (dalje: Spisi Galerije) 22/47, 9. srpnja 1947.
- 3 Adela Pintar (1917.–2003.), djelatnica u kulturi i diplomaciji. Referent prosvjetnog odjela Izvršnog Gradskog narodnog odbora do 16. siječnja 1946. godine kada postaje službenica Ministarstva vanjskih poslova. Državni arhiv Karlovac (dalje: DAKA), Spisi Gradskog narodnog odbora Karlovac za 1945. i 1946. godinu (dalje: Spisi GNO) 1181/46, Vejevodina brzozavka Adeli Pintar.
- 4 Nikola Dragarić (1899.–1981.) slikar, scenograf i djelatnik u kulturi u Karlovcu. Uz Galeriju, zaslužan za osnivanje Karlovačkog kazališta 1945. godine.
- 5 Spisi GNO 1945. i 1946., Zapisnici sjednica Izvršnog odbora Gradskog narodnog odbora, 1945.–1949. i 1949.–1952. (dalje: Zapisnici IO GNO), Zapisnici sjednica Gradske skupštine 1. saziva, 1945.–1947. (dalje: Zapisnici GS), Spisi Galerije.
- 6 DAKA, Zapisnici GS, izvještaj od 6. svibnja do 11. srpnja 1945.; GMK, Spis Galerije, 7/46.
- 7 DAKA, Spisi GNO, 6236-10369, 30. kolovoza 1945.
- 8 Zapis razgovora s Adelom Pintar, 25. listopada 2000. Razgovarala: Antonija Škrtić.

izjave koju je dala u sudskom sporu između Gradskog muzeja Karlovac i Đure Bajera:⁹ „U to vrijeme u prosvjetnom odjelu Gradskog narodnog odbora odlučeno je da se formira galerija iz razloga što je bilo umjetnina u stanovima koji su u to vrijeme bili rekvirirani. Dobila sam zadatak i javila se u komandu mjesta koja mi je dala popis rekviriranih stanova, kako bih izvršila obilazak i utvrdila o kojim se umjetninama radi i sastavila popis. Kao stručna osoba pomagao mi je Dragarić Mika. Ja sam na tom poslu ostala do siječnja mjeseca 1946. godine. Pojedinačno o slikama ne mogu reći ništa, ali u to vrijeme radilo se o prilično dobrom fondu.”¹⁰

Pri sabiranju umjetnina vođen je popis prikupljenoga, koji dosad nije pronađen. Djelovanje Komisije za skupljanje i očuvanje kulturnih spomenika i starina (KOMZA) na području Karlovca nije istraženo. Sigurno je, dakle, samo da su Adela Pintar i Nikola Dragarić u ime nove vlasti u Karlovcu prikupljali umjetnine i knjige prije osnutka komisije, a Dragarić i nakon toga.¹¹ Adela Pintar potvrdila je da su prikupljene umjetnine bile smještene na prvi kat kuće Dobry,¹² gdje su u prizemlju živjele dvije kćeri iz obitelji Dobry, dok im je majka Thea Dobry¹³ bila u zatvoru.¹⁴

Privatna zbirka slika obitelji Dobry

Izgradnju spomenute kuće naručio je tvorničar Antun Dobry (Mlada Boleslav, 4. svibnja 1899. – Jasenovac, 1944.) kao zakoniti zastupnik maloljetnih kćeri Božene (1927.) i Branke (1930.). On se početkom 1920-ih godina iz Češke doselio u Zagreb, gdje se 1925. godine u evangeličkoj crkvi vjenčao s Marijom Terezijom Theom Penkala. U drugoj polovini 1930-ih godina s obitelji se nastanjuje u Karlovcu kao suvlasnik tkalačke radionice Roltex – proizvodnja finih vunjenih tkanina.¹⁵ Antun Dobry je 1944. godine prokazan vlastima kao davatelj crvene pomoći partizanima¹⁶ te odveden u koncentracijski logor Jasenovac, gdje je 1944. godine nestao.¹⁷ Obitelj Dobry posjedovala je zbirku slika, pa su prostorije na prvom katu kuće projektirane da bi odgovarale izlaganju zbirke u svrhu potrebe reprezentacije.¹⁸ Nakon ulaska partizana u Karlovac Thea Dobry prokazana je kao suradnica neprijatelja i zatvorena, a njihova je kuća tijekom svibnja i lipnja 1945. godine privremeno stavljena pod prinudnu upravu i upotrijebljena kao prostor u koji su se prikupljale slike iz napuštenih stanova, ali i „dobrovoljno” darovane slike (sl. 1). Dosadašnjim istraživanjem nije utvrđena konfiskacija kuće i zbirke, a osnovni zakon o eksproprijaciji donesen je 1947. godine,¹⁹ pa pretpostavljamo da se u pitanju kuće i zbirke Dobry radilo o privremenom stavljanju pod prinudnu upravu. Budući da se Thea Dobry u kasno ljeto i jesen 1945. godine obranila od optužbi, Gradski narodni odbor odborio je isplatu stanarine za smještaj Galerije slika za razdoblje od 1. srpnja do 21. rujna 1945. godine u iznosu od 900 dinara mjesečno.²⁰ Thea Dobry s kćerima potkraj 1946. godine seli u Rijeku, a poslije u München.

9 Predmet spora su bile dvije slike Anke Krizmanić. Spor je 1988. godine zaključen u korist Gradskog muzeja Karlovac, da bi bio ponovno otvoren tijekom devedesetih godina i 1999. godine zaključen u korist Đure Bajera.

10 GMK, Spis Gradskog muzeja Karlovac, 48/1-93, primljeno 9. lipnja 1993.

11 GMK, Spisi Galerije, 4/46, 22. kolovoza 1946. godine.

12 Kuća se nalazi u Ulici Frana Kurelca 3.

13 Rođena 11. ožujka 1905. godine u Zagrebu kao treće od četvero djece izumitelja Eduarda Slavoljuba Penkale (1871. – 1922.) i Emilije Stoffregen. Supruga Antuna Dobryja.

14 Prema riječima Adele Pintar, zahvaljujući zalaganju Srečka Čopa i nje osobno.

15 DAKA, Registar Zanatstvo II (1936. – 1945.); MIRA KOLLAR DIMITRIJEVIĆ, Privredni razvoj Karlovca između dva rata u: *Karlovac 1579 – 1979*, (ur.) Đ. Zatezalo, T. Majetić, K. Miholović, Karlovac, 1979., 227 – 239; NINO PERIĆ, ŽELJKO LAURIĆ, Obrtništvo u Karlovcu, Karlovac, Udruženje obrtnika grada Karlovca, 1997, 60.

16 Kazivanje prof. Bischof i Aleksandera Forenbachera. <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=7618> (posjećeno 2. studenoga 2012.)

18 GMK, Spisi Galerije, 17/47, Podaci o Galeriji slika za Odjel za kulturu i umjetnost za Ministarstvo prosvjete, 30. travnja 1947.

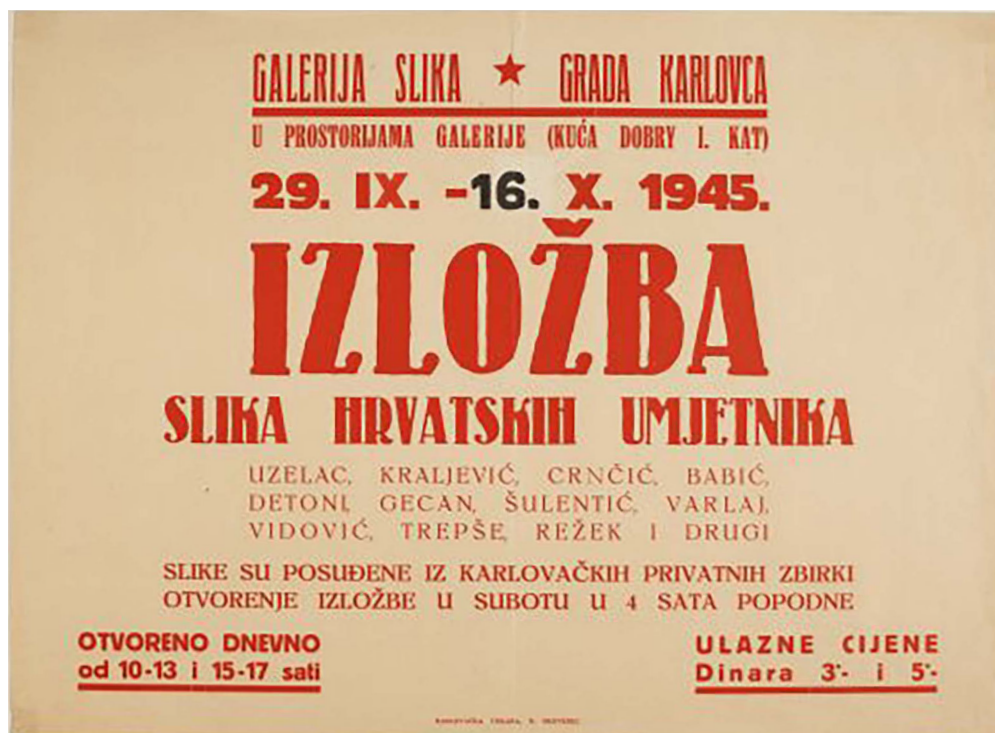
19 TOMISLAV ANIĆ, Normativni okvir podržavljenja imovine u Hrvatskoj/Jugoslaviji 1944.-1946., u: *Časopis za suvremenu povijest*, 39, 1 (2007.), 25 – 62, *Službeni list FNRJ* 28 (1947.).

20 DAKA, Zapisnici IO GNO, 21. rujna 1945., 20.

Prema sačuvanim izvješćima i popisima²¹ zbirka obitelji Dobry sastojala od ukupno 34 slike, uglavnom suvremenih hrvatskih autora.²² Thea Dobry je prije odlaska iz Karlovca ponudila Galeriji slika na otkup cijelu zbirku, no Nikola Dragarić je u obzir za otkup uzeo jedanaest umjetnina. S obzirom da Okružni narodni odbor nije imao financijskih mogućnosti, angažiralo se Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske te je kupljeno osam umjetnina uz uvjet da umjetnine postanu sastavni dio inventara Moderne galerije u Zagrebu, ali da budu stalno izložene u Galeriji slika u Karlovcu.²³ S odlaskom Thee Dobry iz Karlovca u Galeriji slika grada Karlovca ostalo je ukupno 44 slike, što prema Nikoli Dragariću nije bilo dovoljno za „pregled galerije”,²⁴ pa je pokrenuo akciju posudbe slika od Moderne galerije, do čega je i došlo 23. travnja 1947. godine.²⁵

Kuća Dobry je kao solidno građen i atraktivan prostor ubrzo postala predmet brojnih aspiracija, kojima se kustos-čuvar Nikola Dragarić uspijevao oduprijeti zahvaljujući podršci Ministarstva. Usprkos tome, Galerija slika je od prosinca 1947. godine do svibnja 1948. godine premještena u iznajmljeni prostor u prizemlju zgrade Zemaljske banke u Ulici Petra Zrinjskog 24, a nakon toga, od početka svibnja 1948. godine do 1951. godine, u zgradu Doma kulture. U kuću Dobry vratila se nakon 8. kolovoza 1951. godine te je u njoj bila smještena sve do 1965. godine.²⁶

- 21 GMK, Spisi Galerije, 2/47, 6/47 s prilogom popisa slika otkupljenih po Ministarstvu prosvjete /B/.
- 22 M. Kraljević, *Djevojka s povrćem*; V. Bukovac, *Akt*; M. Cl. Crnčić, *Zimski krajolik*, ulje i *Sanjarenje*, ulje; I. Tišov, *Iz Maksimira*, ulje; V. Becić, *Povratak*, ulje i *Motiv s Neretve*, ulje; Lj. Šestić, *Motiv s Kupe*, ulje, *Motiv Karlovca*, ulje i *Autoportret*, ulje; M. Trepše, *U parku*, ulje; M. Jama, *Krajolik*, ulje; O. Mujadžić, *Vezilja*, *Muslimanski interieur*, ulje, *Majka*, ulje i *Na izvoru*, ulje; E. Vidović, *Splitski motiv*; M. Krušlin, *Jesenski motiv*, ulje; T. Krizman, *Mrtva priroda*, ulje; nepoznati autor, *Portret starca*, ulje; J. Crnobori, *Portret*, pastel, *Djevojka u naslonjaču*, pastel, *Djevojka sa gitarom*, ulje; M. Makanec, *Korana*, ulje; S. Aralica, *Žena u crvenom*, ulje; G. Likan, *Konjske trke*, ulje; A. Kuman, *Seoske kuće*, ulje; L. Kralj Međimurec, *Muški akt*, ulje; M. Rački, *Slapovi*, akvarel; [S.] Titirinov, *Seoski motiv*, akvarel i *Kraj Sofije*, akvarel. Slika M. Kraljevića *Djevojka s povrćem* vraćena je Thei Dobry radi prodaje 3. lipnja 1946. godine (GMK, Spisi Galerije, 2/46, 30. lipnja 1946.), a slika V. Bukovca *Akt*, ulje, 19. srpnja 1945. godine (GMK, Spisi Galerije, 3/46, 6. kolovoza 1946.).
- 23 GMK, Spisi Galerije, 12/47, 24. ožujka 1947.
- 24 GMK, Spisi Galerije 4/47, 29. siječnja 1947.
- 25 GMK, Spisi Galerije, 15/47.
- 26 GMK, Spis Galerije, 26/51, 12. rujna 1951.

Slika 1
Plakat za Izložbu slika hrvatskih umjetnika, 1945. Gradski muzej Karlovac, foto: Goran Vranić

Djelovanje Galerije slika

Izložbena djelatnost Galerije slika u lokalnim okvirima postala je prepoznatljiva zahvaljujući suradnji s karlovačkim slikarima. Njome je popularizirano likovno izražavanje među mladima te je takvo ozračje iznjedrilo nekoliko akademskih slikara i stvorilo temelj za razvoj likovnog amaterizma.

Stalni se postav Galerije slika zbog problema s prostorom i zbirkom u nekoliko navrata postavljao i skidao, a koncepcijska osnova bio mu je prikaz razvoja modernog i suvremenog nacionalnog slikarstva, slikama iz vlasništva Galerije slika i posuđenima od Moderne galerije i Gradskog narodnog odbora. Antun Bauer²⁷ prigodom izložbe karlovačkih slikara 1948. godine (sl. 2) tako ističe: „Konačni smještaj ove Galerije u odgovarajuće prostorije prijeka je kulturna potreba za grad Karlovac. Ostala naša provincijska mjesta osnivaju uz najveće žrtve i velike troškove svoje gradske muzeje, pa bi i Karlovac, koji je bez velike muke i truda došao do vrlo lijepog materijala za Galeriju slika, mogao se bar pobrinuti za dolične prostorije, te bi se i time učinio kraj seljakanju te Galerije, koja nije baš imala mnogo sretnih dana.”²⁸ Ivana Vrbanić svoje je pak stručno viđenje Galerije slika grada Karlovca i njezinih perspektiva objavila u članku u *Karlovačkom tjedniku*.²⁹ U tekstu daje stručnu analizu stanja galerije, ističe potrebu rješavanja problema prostora za obavljanje djelatnosti te donosi viziju razvoja kojemu bi osnovni cilj trebao biti edukativnoga karaktera, s naglaskom na sabiranje i prezentaciju Karasova opusa i drugih autora koji su podrijetlom ili radom vezani za grad Karlovac, što kao do danas određuje djelatnost Galerijskog odjela Gradskog muzeja Karlovac.

Formiranje zbirke

Glavnina otkupa u razdoblju od 1945. do 1952. godine vezana je za prigodu povremenih izložbi održanih u Galeriji slika. Nadležno ministarstvo od 1950. godine sve češće pokrajinskim galerijama daruje umjetnine te na taj način u nekoliko navrata u zbirku ulaze vrijedna umjetnička djela.³⁰

Postojanje inventara Galerije slika grada Karlovca posredno je potvrđeno od 1947. godine nadalje, no sustavno inventariziranje usklađeno sa standardima muzejske struke započela je tek Ivana Vrbanić. Galerija slika grada Karlovca od 1945. do 1954. godine, u skladu s imperativima muzejske djelatnosti poslijeratnog vremena, osim izložbe stalnog postava organizirala je i veći broj povremenih izložbi. Izložba djela Vjekoslava Karasa, kojom je Ivana Fadejev-Vrbanić javnosti otvorila vrata Gradskog muzeja Karlovca, organizirana je upravo radi popularizacije muzejske djelatnosti unutar lokalne zajednice.³¹

27 Antun Bauer (1911.–2000.) zaslužni muzealac, sakupljač, arheolog, povjesničar i donator. Osnivač i ravnatelj Gipsoteke (1937.), Arhiva za likovne umjetnosti (1944.) i Muzejskog dokumentacijskog centra (1955.).

28 *Naše novine*, 4. lipnja 1948., 2.

29 *Karlovački tjednik*, 14. kolovoza 1953., 3.

30 Djela: P. Šimage i F. Mraza (1950.); B. Ružića, P. Šimage, K. Mijića, S. Glumca, A. Krupe, A. Zupe, V. Ercegović (1952.); A. Šojata, J. Vanište, J. Resteka, I. Dulčića, Z. Gradiša, N. Reisera, H. Gudca, M. Pejića, (1953.). GMK, Spisi Galerije, 58/53, 26. lipnja 1953.

31 ANKA SIMIĆ-BULAT i IVANA VRBANIĆ-FADEJEV, *Vjekoslav Karas*, katalog izložbe slika, Karlovac, GMK, 1954.

Djelovanje Galerije slika nakon 1964. godine

Uoči šezdesete godišnjice Gradskog muzeja Karlovac, početkom rujna 1964., sudskim putem raskinut je ugovor između tadašnjeg vlasnika kuće Dobry i Muzeja te se Galerija do 1. prosinca trebala iseliti, što je ipak bilo prolongirano do 30. lipnja 1965. godine, kad su slike drvenim kolicima prevezene u Muzej. Prema urbanističkom planu uređenja Novog centra autora Milana Bijelića i Želimira Žagara (1960.–1964.) Skupština općine Karlovac, u partnerstvu s tvrtkom Auto-Hrvatska iz Zagreba, 1967. godine sagradila je izložbeni paviljon u tadašnjoj Marinkovićevoj ulici, također prema projektu spomenutih arhitekata. Galerijski postav otvoren je 20. srpnja 1967. godine, a tada je promovirano i novo ime Galerije slika koja se od tada prema odluci Muzeja naziva Galerija Vjekoslav Karas. U izložbenom prostoru od 300 m² bilo je izloženo 51 slika na platnu, 31 grafika i četiri skulpture. Ubrzo se, međutim, uvidjelo da stakleni plašt i slaba toplinska izolacija zgrade nisu prikladni za izlaganje umjetnina, pa je prostor prodan tvrtki Auto-Hrvatska, a Grad je 1975. godine odlučio tri stotine metara južnije sagraditi novu zgradu prema idejnom projektu arhitekata Želimira Žagara i izvedbenom Stanka Kočevara. U novoj zgradi prva je izložba otvorena 25. svibnja 1976. godine.

Uz Ivanu Vrbanić, kao kustos Galerije u vremenu od 1964. do 1967. godine radio je povjesničar umjetnosti Antun Strzalkowski, od 1973. do 1994. godine kustos je povjesničar umjetnosti i likovni amater Petar Skutari (Budva, 11. veljače 1931. – Karlovac, 14. studenoga 1999.), koji je bio angažiran na izgradnji nove zgrade, u kojoj je riješeno pitanje čuvaonice za zbirku ali nažalost ne i izložbenog prostora za stalni postav. Zbog nezadovoljavajućih mikroklimatskih uvjeta za dugotrajno izlaganje slika zgrada od početka služi kao izložbeni prostor za povremene likovne, ali i ostale povremene muzejske izložbe. Budući da je istraživanje i sređivanje fotodokumentacije, hemeroteke i plakata o galerijskim i muzejskim izložbama iz tog vremena u tijeku, ukratko napominjemo da je Petar Skutari u njoj realizirao brojne monografske i didaktičke izložbe likovne umjetnosti, bavio se stručnim istraživanjima i prezentacijom opusa Vjekoslava Karasa i drugih slikara aktivnih u Karlovcu u 19. stoljeća. Pokrenuo je likovnu manifestaciju lokalnog karaktera na kojoj su zajednički izlagali likovni amateri i akademski likovni umjetnici nazvanu Karlovačke likovne jeseni, a 1979. godine, u povodu obilježavanja 400. obljetnice grada Karlovca, manifestaciju Biennale akvarela Jugoslavije, koja je od 1979. do 1989. održana šest puta. Godine 1991. manifestacija je zbog političkih okolnosti obustavljena, a kao svojevrsna suma rada na popularizaciji akvarela u suvremenom slikarstvu na području bivše države organizirana je izložba *BAJ – Trgovi*, na kojoj su izloženi akvareli nabavljeni za galerijsku zbirku tijekom održavanja Biennala.

Zaključak

Djelovanje Galerije slika grada Karlovca (1945.–1952.) karakterizira entuzijazam njezina kustosa-čuvara Nikole Dragarića, nestašica novca, nedostatak i nesigurnost prostora te činjenica da je Galerija slika opstala zahvaljujući potpori iz Zagreba i suradnji s karlovačkim slikarima. Razina svijesti o važnosti kvalitetnoga stručnog galerijskog djelovanja bila je vrlo niska, pa osnivač tek sporadično odgovara na potrebe Galerije. Osnutak i djelovanje Galerije slika ukazuju na širu problematiku djelovanja stručnih institucija–muzeja i galerija u manjim hrvatskim sredinama toga vremena.

Osnutak i djelovanje Galerije slika grada Karlovca i djelovanje Galerijskog odjela Gradskog muzeja Karlovac / Antonija Škrtić / CC BY / 4.0

DOI: <https://doi.org/10.31664/z4khpu.o8>